

N:o 18.

Ank. till Riksd. kansli den 30 april 1904, kl. 2 e. m.

Första Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 10, i anledning af väckt förslag rörande revision af instruktionen för landshöfdingarne i rikets län.

Sedan herr *A. Hedin* inom Andra Kammaren genom motion n:o 171 och bihang därtill, motion n:o 237, hemställt, »att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta företaga revision af instruktionen för landshöfdingarne af den 10 november 1855, särskildt den grundlagsvidriga 10 §, samt lämna Riksdagen tillfälle att yttra sig öfver det reviderade förslaget»; och Andra Kammaren i anledning häraf fattat beslut enligt förslag af dess första tillfälliga utskott, har detta ärende blifvit för förberedande behandling öfverlemnadt till Första Kammarrens första tillfälliga utskott. Det sålunda lemnade uppdraget går utskottet nu att fullgöra.

Motionärens hemställan är enligt motionen n:o 171 föranledd af vissa åtgärder, som en Konungens befallningshafvande under sistlidet år vidtagit rörande ett inom stad anhängiggjort brottmål. Denne Konungens befallningshafvande förmenas nämligen hafva hemtat stöd för dessa åtgärder från § 10 af ifrågavarande instruktion, hvilket lagrum motionären emellertid uttryckligen förklarar icke innehålla någon bestämmelse, som berättigar till samma åtgärder, och således ej heller kunna »ej ens genom uppenbar vrängning» åberopas till stöd för desamma. Uti motionen n:o 237 an-

gifvas åter flera tidigare fall, då landshöfding eller annan ämbetsman anses hafva felaktigt förfarit.

På grund af § 90 regeringsformen anser utskottet de sålunda i motionerna vidrörda embetsåtgärdernas lagenlighet icke kunna komma under Riksdagens eller utskottets öfverläggning och pröfning, hvadan utskottet ej heller kan ingå i granskning af de omdömen, som motionären uttalat beträffande dessa embetsåtgärder.

Andra Kammarens utskott, som uti sitt betänkande fullständigt återgifvit begge motionerna, har ej heller inlåtit sig på att för egen del namngifva de däri omförmälda fallen eller därom uttala något omdöme. Rörande beskaffenheten af det ärende, hvarom detta utskott haft att yttra sig, anför samma utskott:

»Motionären vänder sig med sitt yrkande särskildt mot § 10, om än af honom begäres en revision af instruktionen i allmänhet.

Då motionären ej angifver, i hvilket syfte denna allmänna revision skulle verkställas, finner sig utskottet nödsakadt att behandla motionen endast i hvad den afser nämnda paragraf.

Motionären hänför sig vid sin framställda kritik af nämnda § till ett bekant under fjolåret inträffadt rättsfall, som af motionären betecknas såsom hafvande medfört en rättskränkning af allvarsam art, och hvars inträffande möjliggjorts genom befintligheten af bestämmelserna i samma §, hvarigenom landshöfding i hans egenskap af högsta polismyndighet i länet beklädes med rätt att i hvarje fall, där han så kunde pröfva lämpligt, med förbigående af den ordinarie polismyndigheten på platsen, förordna särskild person att utföra åtal, anställa polisundersökning och laga häkting, en ämbetsutöfning, som — om den vunne efterföljd — skulle innebära ett svårt attentat mot rättstillståndet.»

I sammanhang härmed anser sig Första Kammarens utskott böra erinra, att omförmälda § 10 af instruktionen har följande lydelse:

»Kungl. Maj:ts befallningshafvande utöfvar högsta polismyndighet uti länet, och bör därför hafva omsorgsfull vårdnad därå, att allmän ordning och säkerhet upprätthållas, samt, i händelse häremot brytes, vidtaga erforderliga åtgärder, äfvensom i öfrigt tillse, att begångna brott blifva i laga ordning befrade; ägande Kungl. Maj:ts befallningshafvande att, för handhafvande häraf, uti sådana fall, där ansvar icke är i lag bestämdt, stadga erforderliga viten.»

Andra Kammarens utskott redogör vidare för gällande bestämmelser angående tillsättning och entledigande af länsmän och stadsfiskaler samt desses åligganden, hvarefter utskottet yttrar följande.

»Det är gifvet, att det måste kännas kränkande för en tjänsteinnehafvare att plötsligen utan något angifvet skäl finna sig afstängd från någon tjänsteutföring, som annars skulle honom tillkommit, och att härigenom tjänstemannens företagsamhet och arbetslust måste hämmas. Gäller ett dylikt ingripande en statsinstitution af sådan art som åklagaremaktens, kan förutsättas att däraf följa andra och ännu mera afsevärda olägenheter, hvilka det torde vara angeläget att förebygga. Nödig prestige är ovillkorligen behöflig för att polis- och åklagaremyndigheterna må kunna fungera på ett tillfredsställande sätt, och allt, som kan verka nedsättande af denna, måste förekommas. Den stora allmänheten, som ej kan förstå eller gör försök att taga reda på längre bort liggande orsaker utan endast fäster sig vid föreliggande faktum, måste lätt, för att ej säga nödvändigtvis, i ett fall sådant som det af motionären påpekade, bibringas den uppfattningen, att bristande duglighet hos de ordinarie tjänsteinnehafvarne föranlett de särskilda åtgärderna, och en dylik uppfattning måste hafva till följd en minskning i prestige för vederbörande.

En annan förutsättning för att de angifna institutionernas verksamhet må leda till ett godt resultat är, att denna verksamhet, en gång påbörjad, får fortgå utan störande ingrepp af annan myndighet; och såsom ett olämpligt sådant må väl betecknas, att — såsom i det påpekade rättsfallet ägt rum — i ett brottmål af invecklad och svår beskaffenhet, hvori den ordinarie polismyndigheten söker åstadkomma utredning, om under densamma skulle uppkomma anledning antaga, att jämväl andra brott, än den utredningen först afsåg, föreligga, förordna annan än den ordinarie polismyndigheten att verkställa utredning angående dessa nya brott och annan person än den ordinarie åklagaren att utföra samma åtal.

Med dessa förhållanden för ögonen kan utskottet ej annat finna, än att önskvärdt vore, att en sådan förändring i gällande stadganden vidtoges, att de angifna olägenheterna för framtiden kunde förekommas.

Men å andra sidan är det påtagligt, att dessa olägenheter stå i direkt proportion till den fulländning, som vederbörande institution kan hafva nått, och att förhållandena på en del orter kunna vara sådana, att de alldeles icke föreligga eller åtminstone i så ringa grad, att andra intressen måste tillerkännas större vikt.

I detta afseende råder en väsentlig olikhet mellan stad och land.

Det ligger i sakens natur, att polis- och åklagareinstitutionerna lättare på ett tillfredsställande sätt ordnas i en stad än på landsbygden; och medgifvas måste väl också, att städerna härutinnan visa ett betydligt försteg framför landsbygden, och ej må det betecknas såsom ett för den senare

nedsättande tal att säga, att i många fall polis- och åklagareinstitutionerna på landet ej äro väl kvalificerade att omhändertaga ett mycket inveckladt brottmål. Vid en jämförelse mellan ofvan anmärkta stadganden framgår det med tydlighet, att lagstiftaren angifvit en bestämd skillnad mellan åklagarinstitutionerna i stad och på landet tydligtvis betingad af de olika förhållanden, hvarunder de afsetts att verka, men torde få antagas, att för lagstiftaren jämväl bestämmande varit, att dessa institutioner redan vid tiden för författningens utfärdande i afseende på organisation och kvalifikation företett en afsevärd olikhet, en olikhet, som torde nu än mera skarpt framträda. På grund häraf och då inga skäl blifvit förebragta, hvarigeom skulle betingas en förändring i denna del, samt frågan sammanhänger med den Kungl. Maj:ts befallningshafvande oomtivistligen tillkommande rätt att till- och afsätta länsmän, finner sig utskottet icke böra förorda någon förändring uti ifrågavarande paragraf, så vidt därigenom tillerkännes Kungl. Maj:ts befallningshafvande rätt att i särskilda fall förordna särskild åklagare på landet.

Annorlunda är förhållandet med den ur samma paragrafs bestämmelser för Kungl. Maj:ts befallningshafvande vindicerade rätt att i hvarje fall, där han så kunde pröfva lämpligt, med undanträngande af de ordinarie myndigheterna förordna särskild polismyndighet och åklagare jämväl i stad.

Utskottet vill, hvilket ock framgår af det ofvan anförda, hålla före, att bestämmelserna härom, därest de må anses innefattas uti ifrågavarande paragraf, äro olämpliga.

Utskottet inser väl, att de skäl, utskottet åberopat för bibehållande af Kungl. Maj:ts befallningshafvandes rätt att förordna särskild åklagare på landet, eller att i vissa fall den ordinarie åklagaren ej kan anses innehafva nödiga kvalifikationer, torde kunna användas jämväl på förhållandena i de mindre och minsta städerna. Låt vara, att en dylik anmärkning i viss mån kan hafva fog för sig, anser dock utskottet, att jämväl härutinnan förhållandena äro olika. Statistiken visar, att i de mindre och minsta städerna svårare brottmål förekomma endast ytterst sällan. Vidare är magistraten, hvars ordförande skall vara lagkunnig person, högsta polismyndighet i dessa städer, och, äfven om nämnde ordförande icke personligen ingriper i polisundersökningar eller än mindre i åklagares funktion, ligger i angifna förhållande en garanti mot faran, att en polisundersökning eller ett åtal vanskötes. Därest särskild åklagare skulle befinnas nödvändig, måste det ligga i magistratens och rådstufvurättens eget intresse att härom föranstalta, och under alla förhållanden kan ett godtyckligt ingripande ej heller här vara att förorda.

På grund af det ofvan anförda får utskottet vördsamt hemställa, att Andra Kammaren ville för sin del besluta, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t, med beaktande af de synpunkter, som här ofvan framhållits, föranstalta om sådan förändring uti ifrågavarande § 10, som däraf kan betingas.»

Detta utskottets utlåtande blef af Andra Kammaren med 96 röster mot 81 godkändt.

Enligt detta beslut har Andra Kammaren lika med dess utskott ansett sig »icke böra förorda någon förändring uti ifrågavarande paragraf, såvidt därigenom tillerkännes Kungl. Maj:ts befallningshafvande rätt att i särskilda fall förordna särskild åklagare på landet.» Frågan gäller således nu endast, huruvida liknande rättighet, i den mån densamma följer af nämnda paragrafs bestämmelser, bör i fråga om stad upphävas eller väsentligen inskränkas. I afseende härå har Andra Kammarens utskott erkänt, att de förhållanden, som enligt utskottets åsikt betinga rättighetens utöfvande på landet, kunna göra sig gällande äfven i de mindre och minsta städerna. Däri har Andra Kammarens utskott otvifvelaktigt rätt, och Första Kammarens utskott kan icke finna, att de skäl, som Andra Kammarens utskott åberopat såsom motvägande verkan af detta erkännande, kunna tillmätas afgörande betydelse. Hvad åter angår de större städerna, äro nog förhållandena där i allmänhet sådana, att särskildt inskridande från Kungl. Maj:ts befallningshafvandes sida ytterst sällan behöfver i nu omförmälda hänseende ifrågakomma. Men, om det skall åligga Kungl. Maj:ts befallningshafvande att, såvidt möjligt, skydda alla medborgares fri- och rättigheter, vaka öfver rättsskipningen samt upprätthålla ordning och säkerhet, så böra uppenbarligen de *lagliga* medel, som möjliggöra uppfyllandet af ett så ansvarsfullt kall, få anlitas lika väl i stad som å landet. I förevarande ärende är endast fråga om särskilda undantagsfall, och den möjligheten är ju icke utesluten, att sådana kunna förekomma i en stad, den må vara liten eller stor.

Den ifrågavarande paragrafen innehåller, såsom en hvar lätt inser, ett allmänt uttalande om de uppgifter, som äro Kungl. Maj:ts befallningshafvande förelagda, men meddelar däremot, utom bestämmelsen om rätt att stadga vite, inga föreskrifter rörande de lagliga medel, som böra och få för de angifna ändamålen användas. Därom handla andra lagar och författningar, särskildt strafflagen och kungl. förordningen om denna lags införande samt hvad i afseende därå iakttagas skall. Detta är ju ock alldeles i sin ordning, ty det lär väl icke kunna ifrågasättas, att uti § 10 skulle uppräknas det eller de lagliga medel,

som i hvarje tänkbart fall finge anlitas, men däremot meddelas förbud mot vidtagande af åtgärder, som, ehuru icke lagliga, likväl antagas möjligen blifva anlitate. Ett sådant tillvägagående har, åtminstone hittills, icke förekommit inom vårt lands lagstiftning.

Huruvida de medel, som anlitats uti det här ofvan först omnämnda rättsfallet, varit lagenliga eller icke, därom tillkommer det icke utskottet att meddela något som hälst yttrande. Frågan härom är emellertid, enligt hvad i motionen upplyses, genom angivelse hos Riksdagens Justitieombudsman dragen under vederbörlig pröfning. Innan denna pröfning försiggått, lärer väl detta rättsfall icke kunna skäligen åberopas till stöd för yrkande om lagändring i ena eller andra riktningen.

Utskottet hemställer alltså,

att Första Kammarerna icke måtte biträda Andra Kammarens beslut i detta ärende.

Stockholm den 29 april 1904.

På utskottets vägnar^o

C. A. SJÖCRONA.